

TAJNE SESVETSKIH BUNKERA

NAKLADNIK: Muzej Prigorja
ZA NAKLADNIKA: Morena Želja Želle
ISTRAŽIVAČI I AUTORI TEKSTA: Damir Fofić, Ivan Pavičić
LEKTURA: Vlatka Štrk
ENGLJSKI PRIJEVOD: Elizabeth Ashley Relić
IZRADA KARATA: Damir Fofić
FOTOGRAFIJA: Tomislav Mrčić, Damir Fofić
LIKOVNO OBLIKOVANJE: Tomislav Mrčić
PRIPREMA ZA TISAK: Ovum
TISAK: Graforad
NAKLADA: 200 komada

KATALOG JE OSTVAREN UZ FINANCIJSKU POTPORU
GRADSKOG UREDA ZA KULTURU I CIVILNO DRUŠTVO GRADA ZAGREBA I
MINISTARSTVA KULTURE I MEDIJA RH

ISBN 978-953-7820-86-2 (meki uvez)
ISBN 978-953-7820-87-9 (PDF)

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001253080.

Damir Fofić
Ivan Pavičić

TAJNE SESVETSKIH BUNKERA

Sesvete, 2024.

Sadržaj

- 3 Predgovor
- 4 Prometno-geografski položaj Seseveta
- 6 Sovjetska prijetnja
- 7 Prigorska zona
- 9 Vojni značaj i ustroj *Sesvetskog obrambenog pojasa (SOP)*
- 10 Teški protutenkovski bunkeri
- 13 Evidencija uređenja teritorija
- 30 Laki strojnički bunkeri
- 34 Blokhausi
- 36 Mogući scenarij cjelovitog ustroja *Sesvetskog obrambenog pojasa (SOP)*
- 38 Katalog izloženih predmeta
- 44 Pogovor
- 45 Summary
- 46 Appendix
- 47 Literatura i izvori podataka

Predgovor

Izložbom *Tajne sesvetskih bunkera* po prvi se put otkriva javnosti skriveni svijet fortifikacijskih objekata izgrađenih 50-ih godina prošlog stoljeća na području Sesveta. Danas su ti bunkeri zaboravljeni i zapušteni, neki su čak i srušeni, a njihova je funkcija nepoznata većini građana. Unatoč tome, oni predstavljaju dio sesvetskog identiteta pri čemu su neki postali neizostavni element prostora i sjećanja.

Kroz jednogodišnji istraživački rad, Muzej Prigorja detaljno je terenskim pregledima locirao, dokumentirao i istražio ove zanimljive vojne strukture. Naša istraživanja otkrila su složenu povijest bunkera – od njihove zamisli kao strateške obrambene točke protiv potencijalne pri-

jetnje Sovjetskog Saveza i njegovih satelita, do njihove današnje zapuštenosti i zaborava. Analogija s poznatom *Maginotovom linijom* u Francuskoj, koja je bila zamišljena kao nepremostiva prepreka za njemačke snage, pomaže nam razumjeti ulogu koju su sesvetski bunkeri imali u planovima obrane grada Zagreba.

Publikacija pruža uvid u rezultate našeg istraživačkog rada, uključujući fotografije, dokumentaciju, predmete, nacрте, kartografske prikaze i 3D modele bunkera. Naša namjera bila je, ne samo približiti sesvetsku vojnu povijest, već i potaknuti razmišljanje o trenutnim geopolitičkim napetostima u Europi u kojoj mnoge istočnoeuropske zemlje planiraju gradnju novih obrambenih linija.

Teški protutenkovski bunker br. 9

Prometno-geografski položaj Seseveta

Sesvetski kraj obilježavaju važni prometni pravci uvjetovani prirodno-geografskim osobinama. Izduženost Medvednice u smjeru jugozapad-sjeveroistok i tok rijeke Save u smjeru zapad-istok odredili su osnovnu prohodnost ovog kraja od prapovijesti pa sve do danas.

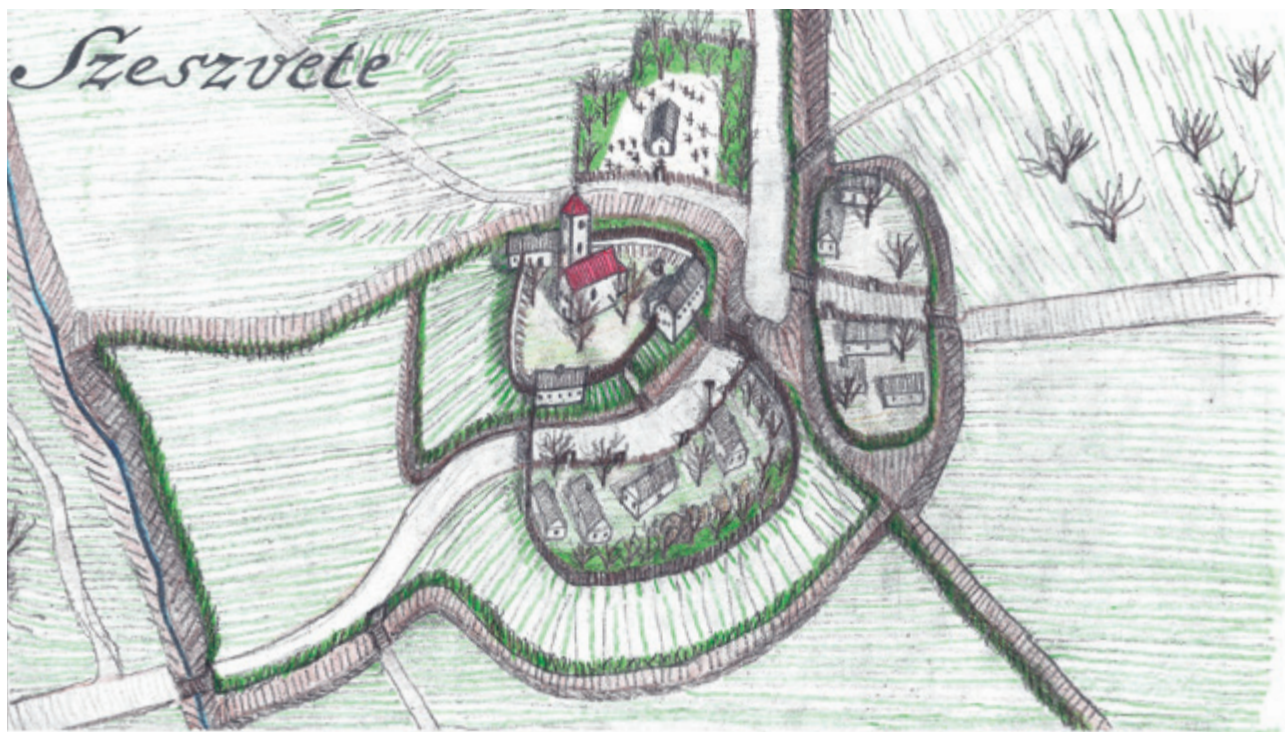
Već u prapovijesti prijelaz Laz preko Medvednice isprofilirao se kao ključna prometna transverzala čiji je puni značaj došao do izražaja s izgradnjom antičkih prometnica. Najznačajnija među njima bila je cesta *Siscia – Andautonia – Poetovio* (Sisak – Šćitarjevo – Ptuj) koja je prolazila današnjim središtem Seseveta. Na njezinoj trasi, u naselju Novi Jelkovec, 1934. godine pronađen je miljokaz cara Maksimina Tračanina (235-238).

Propašću antičke civilizacije dolazi do zastoja u razvoju prometa. Iako su pojedine rimske prometnice ostale djelomice očuvane, većina ih je postupno nestala i opustjela. Jedna od rijetkih prometnica koja je bila u upotrebi i tijekom srednjeg vijeka je cesta *Siscia – Andautonia – Poetovio*. Srednjovjekovna dionica te trase od Seseveta do Sv.

Ivana Zeline i dalje prema Varaždinu povezivala je Ugarsku preko sjeverozapadne Hrvatske s Jadranom. Ova antička cesta bila je u upotrebi sve do sredine 18. st.

Među srednjovjekovnim prometnicama značajnu ulogu imala je i trasa koja je slijedila smjer zapad – istok. Dolazeći iz smjera Zagreba prolazila je kroz Sesevete te se nastavljala prema istoku. Posebnost ove trase leži u njenom praćenju izohipse od oko 120 m nadmorske visine. Južno od te izohipse prostire se ravničarska savska nizina, dok se sjeverno od nje uzdižu prvi brežuljci koji se postupno uspinju prema Medvednici.

Na tom sjecištu starih magistralnih puteva osnovane su Sesevete kao sjedište posjeda Zagrebačkog kaptola. Sesevete se prvi put spominju 1334. godine kao selo kod crkve Svih svetih (*villa apud ecclesiam omnium sanctorum*), a koja je smještena uz glavnu cestu. Za odabir same lokacije naselja od presudnog značenja bio je povoljan prometni položaj. Zahvaljujući takvom strateškom položaju na križanju važnih prometnica, kralj Matija Korvin 1475. godine

Pretpostavljena rekonstrukcija sesvetskog kaštela u 17. st. (autor: Stjepan Lončarić, mag. ing. arch., 2018.)

Sesvete i okolica, 1867/68., (Kriegsarchiv, 2018.)

Sesvetama dodjeljuje pravo održavanja sajмова. Upravo će ovaj sajamski privilegij, zajedno s prometnicama, biti jedan od glavnih čimbenika u daljnjem razvoju trgovišta Sesvete (*oppidum Mindszent*) čiji je uspon krajem 15. stoljeća prekinut vojnim pohodima Osmanskog Carstva, a što je primoralo Zagrebački kaptol da sagradi zemljano-drveni kaštel (*castellum*) radi zaštite svojih posjeda i stanovništva. Osim u Sesvetama, kaptolski kaštel sagrađen je i u obližnjem Sesvetskom Kraljvcu.

Krajem 17. i početkom 18. stoljeća, prestankom više-stoljetne opasnosti, dolazi do gospodarskog uzleta. Oživljavanje trgovačke aktivnosti zahtijevalo je modernizaciju starih prometnica, pri čemu je posebno značajna bila rekonstrukcija ceste između Zagreba i Varaždina (*varaždinska cesta*), dovršena 1756. godine. Tom su cestom ubrzo počele prometovati diližanse koje su prevozile putnike i robu, a uvođenjem redovitog poštanskog prometa 1786. godine, Sesvete su postale važna postaja na putu prema

Srednjoj Europi. Uz ovu obnovljenu cestu, kroz Sesvete je prolazila i *posavska / slavonska cesta* (Zagreb – Sesvete – Dugo Selo – Ivanić Grad – Kutina i dalje prema Slavoniji) koja je u drugoj polovici 18. stoljeća također dobila makadam.

Smještene na raskrižju najznačajnijih putova, Sesvete su već u 18. stoljeću postale važno prometno čvorište. Prometna frekventnost dodatno je porasla nakon 1870. godine kada su Sesvete povezane željezničkom prugom sa Zagrebom, što je dovelo do rasta gospodarskih aktivnosti i broja stanovnika.

Prometna funkcija ovog područja, kao istočnih vrata grada Zagreba, postala je još istaknutija sredinom 20. stoljeća s razvojem i širenjem glavnog grada Hrvatske. Kao ulazna točka u Zagreb, geostrateški položaj Sesveta postat će posebno zanimljiv i ključan zbog potencijalne sovjetske opasnosti.

Sovjetska prijetnja

Završetkom Drugog svjetskog rata, svijet se podijelio na dva suprotstavljena vojno-politička bloka: istočni, pod vodstvom Sovjetskog Saveza, i zapadni, predvođen Sjedinjenim Američkim Državama. Ova globalna podjela označila je početak Hladnog rata, razdoblja obilježenog intenzivnim geopolitičkim napetostima, sukobima interesa i ideološkim previranjima, a koje je trajalo gotovo pola stoljeća.

Tadašnja socijalistička Jugoslavija, u kojoj se nalazila i Hrvatska, odlučila je 1948. godine, nakon raskida s Informbiroom (međunarodna organizacija komunističkih partija pod kontrolom Sovjetskog Saveza), krenuti neovisnim putem. Odbijajući se podrediti strogim kontrolama i direktivama iz Moskve, Jugoslavija je izazvala šok i nevjericu unutar svjetskog komunističkog pokreta. Ova odluka nije samo narušila odnose sa Sovjetskim Savezom i njego-

vim satelitima, već je otvorila mogućnost vojne intervencije čime je Jugoslavija postala potencijalna meta sovjetske invazije.

Zbog moguće vojne intervencije tadašnja država morala je prilagoditi svoju vanjsku politiku kako bi očuvala teritorijalni integritet u izuzetno napetim vremenima. Kao odgovor na sve izraženiju prijetnju, usmjerenost prema zapadnim zemljama postala je ključna komponenta vanjske politike. Ova strateška orijentacija kulminirala je potpisivanjem sporazuma o vojnoj pomoći sa Sjedinjenim Američkim Državama i drugim zapadnim partnerima 1951. godine.

Osim podrške zapadnih saveznika u jačanju obrambenih kapaciteta, započela je i intenzivna izgradnja bunkera, skloništa i drugih vojnih objekata diljem zemlje neophodnih za jačanje otpornosti u slučaju napada.

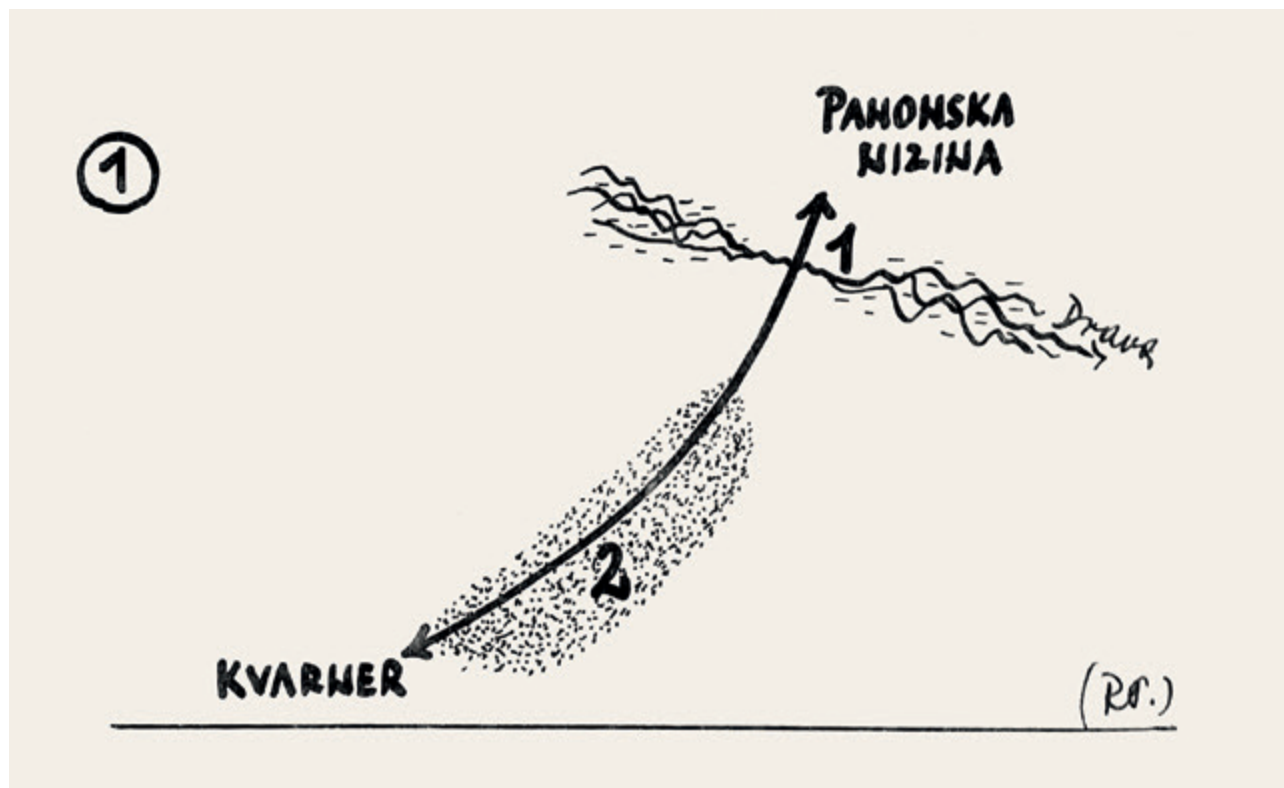
Vojno-operacijski pravci potencijalnog sovjetskog napada (Radovan Pavić, 1973.)

Prigorska zona

Jedan od ključnih vojno-operacijskih pravaca koji bi mogao poslužiti za sovjetski napad na Jugoslaviju i njene strateške točke, uključujući Zagreb, vodio je iz Panonske nizine prema sjevernom Jadranu, a zatim dalje prema Padskoj nizini. Ovaj pravac bio je od izuzetne važnosti za sovjetsku vojnu doktrinu, jer bi kontrola nad njim omogućila Sovjetskom Savezu neometan izlaz na Sredozemno more. Time bi značajno povećali svoju stratešku prednost nad zapadnim saveznicima, koji su se u to vrijeme pripremali za moguće konflikte s istočnim blokom.

U atmosferi rastućih prijetnji i moguće vojne intervencije, specifičan geostrateški položaj Sesveta postao je posebno značajan. Sesvete, smještene na istočnim prilazima Zagreba, bile su prirodna barijera i prva linija obrane glavnog grada Hrvatske. Prepoznajući iznimnu važnost tog područja kao ključne točke za obranu Zagreba, vojni

stratezi započinju planirati izgradnju sustava bunkera na istočnim prilazima grada, poznatog kao *Sesvetski obrambeni pojas* (SOP). Kao dio sveobuhvatne vojne strategije za osiguranje otpora u slučaju sovjetskog napada, bunkereri u Sesvetama trebali su spriječiti prodor prema Zagrebu, ključnoj strateškoj točki, te omogućiti zadržavanje sovjetskih snaga što dalje od unutrašnjosti zemlje.

Veliki značaj povijesnog, tranzitno-geografskog i geostrateškog položaja Hrvatske (Radovan Pavić, 1973.)

1 - prijelaz preko Drave

2 - prigorska zona

Ulazni tunel teškog protutenkovskog bunkera br. 18

Unutrašnjost teškog protutenkovskog bunkera br. 17

Vojni značaj i ustroj *Sesvetskog obrambenog pojasa* (SOP)

Sesvetski obrambeni pojas (SOP) izgrađen je između 1952. i 1956. godine, a protezao se od Kašine na sjeveru do Resnika na jugu, ukupne duljine preko 11 km. Pojas se sastojao od dva osnovna tipa bunkera od kojih je svaki imao specifičnu namjenu. Najreprezentativniji su teški protutenkovski bunkeri dizajnirani za zaustavljanje tenkova i drugih oklopnih vozila iz smjera sjevera i istoka. Drugi tip su laki strojnički bunkeri koji su primarno služili za zaštitu protutenkovskih bunkera. Unutar SOP-a nalazili su se i zidani bunkeri, tzv. blokhausi, iz razdoblja Drugog svjetskog rata koji su korišteni kao motrilačke postaje.

Obrambena linija oblikovana je prema detaljnoj topografskoj analizi, prvenstveno prometnih pravaca iz smjera sjevera i istoka, pogodnih za upotrebu i razvoj tenkovskih i mehaniziranih jedinica. Na tim ključnim pravcima, najosjetljivijima za eventualni sovjetski napad prema Zagrebu, izgrađeni su protutenkovski i strojnički bunkeri koji su činili jezgru obrambenog pojasa.

Bunkeri su projektirani kao dio šireg obrambenog sustava koji je obuhvaćao ne samo Sesvete, već i druge strateške točke diljem Hrvatske i Jugoslavije. Ovi objekti izgrađeni su primjenom armiranog betona i drugih čvrstih materijala, a sve u skladu s tadašnjim najnaprednijim standardima.

Plan utvrđivanja projektiran je pod nadzorom Generalštaba Jugoslavenske armije (JA) koji je kao nositelj koncepcije nadzirao sve aktivnosti izgradnje.¹ Projekt je predstavljao značajan tehnički i logistički izazov. Proces je zahtijevao složenu koordinaciju između vojnih inženjera, građevinskih radnika i vojnih jedinica, a sve aktivnosti bile su obavijene velom tajne.

Od 1948. do 1952. godine fortifikacijski radovi bili su usmjereni na izgradnju lakih drveno-zemljanih objekata, uključujući bunkere, motrilačke postaje i skloništa. Zbog njihove slabije zaštite i kratkog vijeka trajanja, 1952. godine započinje intenzivna izgradnja polustalnih objekata, osobito lakih strojničkih bunkera izrađenih od prijenosnih armiranobetonskih (PAB) elemenata. Izgradnja teških protutenkovskih bunkera trajala je od 1953. do 1956. godine.

Po završetku izgradnje i opremanja, bunkeri su predani na uporabu i čuvanje 5. vojnoj oblasti (VO) JNA, čije

je zapovjedništvo bilo u Zagrebu.² Normalizacijom odnosa sa Sovjetskim Savezom bunkeri su konzervirani, a brigu o njima, uključujući redovne preglede i nužno održavanje, preuzele su inženjerijske postrojbe vojne oblasti, što je trajalo sve do 1991. godine. Podaci o izgrađenim objektima i njihovom trenutnom stanju kontinuirano su se unosili u *Evidenciju uređenja teritorija*.

Terenskim pregledom, uz primjenu aerofotogrametrijskih snimaka i digitalnog modela reljefa, locirano je i istraženo osamnaest teških i sedamnaest lakih bunkera te tri blokhausa iz razdoblja Drugog svjetskog rata.

Količina pronađenih teških protutenkovskih bunkera potvrdila je početnu pretpostavku da se zapravo radi o obrambenom položaju jednog protutenkovskog topničkog divizionu. Ova postrojba mogla je djelovati kao samostalna jedinica unutar 5. vojne oblasti ili biti integralni dio neke od njezinih divizija.³ Topnički divizion sastojao se od zapovjedništva s pripadajućim podstožernim postrojbama te tri bitnice, pri čemu je svaka bitnica bila opremljena sa šest topova sovjetskog tipa (76,2 mm M1942 ZiS-3).

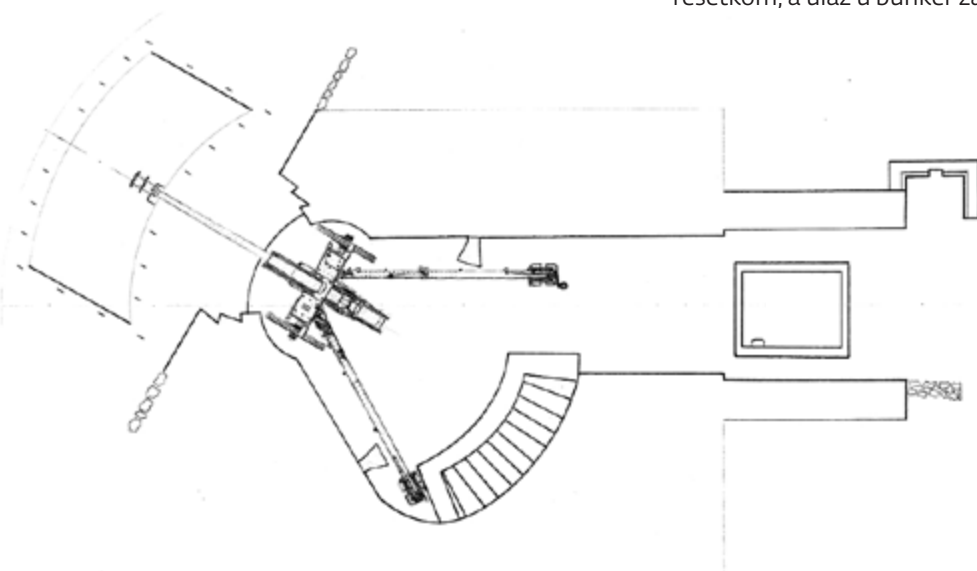
- ¹ Od 1951. godine uveden je naziv Jugoslavenska narodna armija (JNA).
- ² Unutarnja struktura jugoslavenske vojne sile bila je podložna čestim promjenama, kako u teritorijalnom ustroju, tako i u organizacijskim okvirima. Ipak, tijekom cijelog razdoblja njezina postojanja na području Hrvatske osnovu je činila jedna armija ili vojna oblast.
- ³ Divizionu (sastava 2-3 brigade) ne smije se poistovjećivati s divizionom (divizionom), koji je mnogo manja postrojba ranga bojne (bataljona).

Teški protutenkovski bunkeri

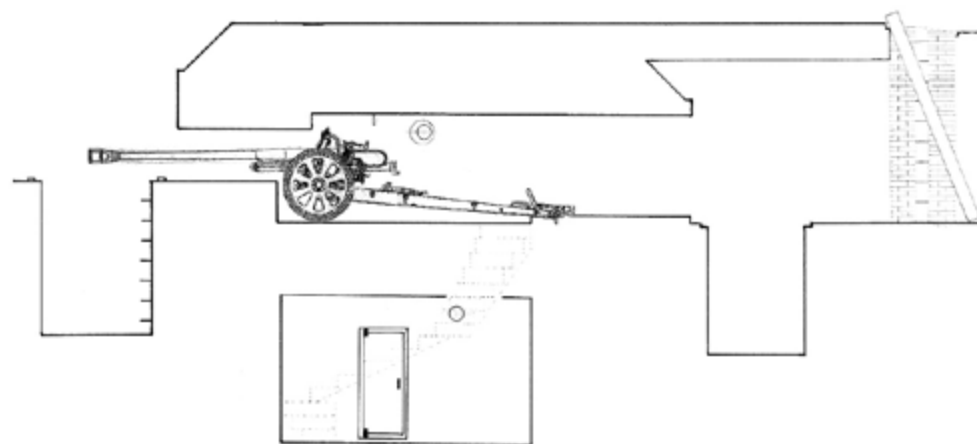
Najreprezentativniji bunkeri hladnoratovskog razdoblja na sesvetskom području, građeni i opremani od 1953. do 1956. godine prema nacrtima za tzv. novi tip dvoetažnog bunkera smanjene visine i relativno male dimenzije, predstavljaju objekte stalne fortifikacije, a temeljna funkcija im je protutenkovska borba. U slučaju opasnosti naružavani su topovima 76,2 mm M1942 (ZiS-3) koji su do 1948. godine isporučivani u okviru vojne pomoći Sovjetskog Saveza. Ukupno ih je locirano osamnaest, od koji su četiri srušena, na potezu od Resnika do Markovog Polja, tvoreći okosnicu *Sesvetskog obrambenog pojasa* (SOP).

Građeni su od visokokvalitetnog betona s armaturom promjera između 10 i 18 mm što je značajno povećalo njihovu čvrstoću i otpornost. Većina bunkera ima dvije etaže — gornju i podrumsku — koje su međusobno povezane stepeništem. Top je postavljan na gornjoj etaži, dok su dvije podrumske prostorije bile namijenjene za smještaj posade i pričuvnog streljiva.

Na gornjoj etaži nalazi se toparnica s prednjim jarkom, dva otvora za ventilaciju te ulaz. Samo tri bunkera imaju sve prostorije u istoj razini. Većina bunkera, ispred prostorije za smještaj topa, ima ulazne tunele različitih duljina. Pred ulazom nalazi se drenažni šaht prekriven željeznom rešetkom, a ulaz u bunker zatvarao se željeznim rešetka-

Tlocrt gornje etaže protutenkovskog bunkera (Vladimir Šubić, 2013.)

Presjek dvoetažnog protutenkovskog bunkera (Vladimir Šubić, 2013.)

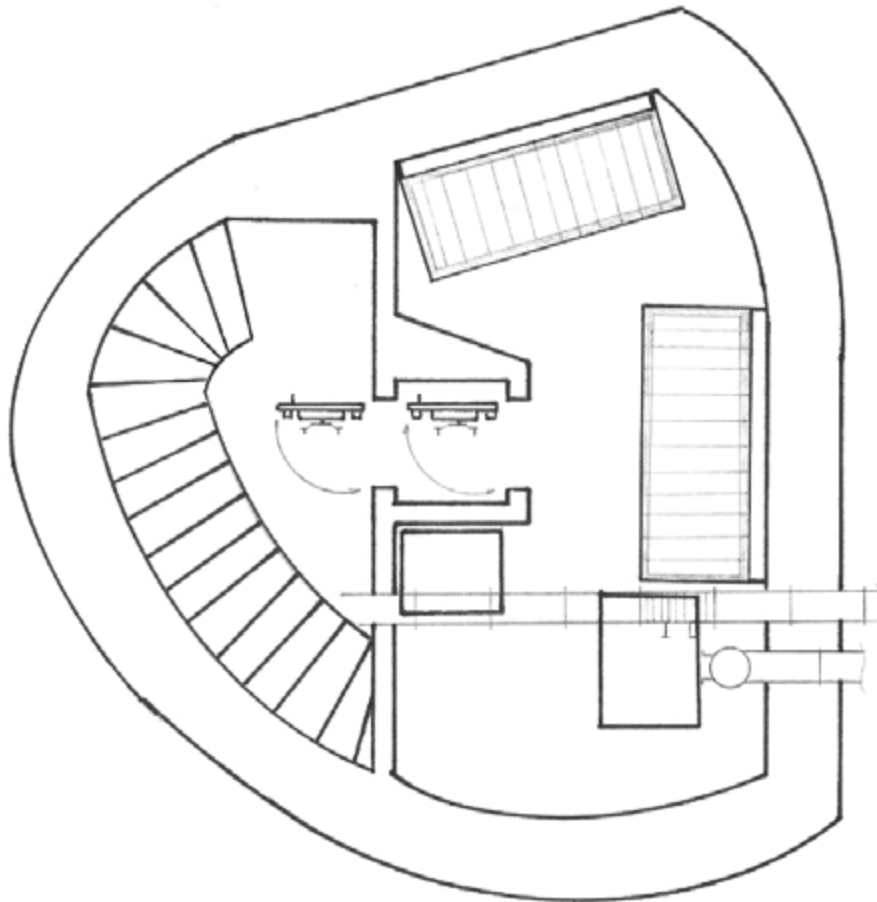
stim vratima. Na ulazima u prostorije za smještaj posade i streljiva nalaze se dvoja čelična hermetička vrata za atomsko-biološko-kemijsku zaštitu. Prostor za smještaj vojnika opremljen je s četiri željezno-drvena preklopna kreveta, ručnom crpkom, zračnim filtrom i rezervoarom za vodu kapaciteta 200 litara.

Maskiranje bunkera postizano je na tri načina: ukopavanjem u padinu brežuljka, zatrpavanjem zemljom u obliku humka ili izgradnjom kuće od opeka, od kojih niti jedna nije sačuvana. Kuće su bile građene od neožbukane cigle i imale su krov od crijepa. Na zidove bez prozora postavljane su drvene žaluzine, obojane zelenom bojom. Kada bunker nije u funkciji, ulazi i toparnice prekri-

vani su armiranobetonskim pločama dok su u nekim slučajevima otvori toparnica zazidani opekama.

Sasvim je izvjesno da su neki od ovih bunkera, poglavito oni s dužim ulaznim tunelima, služili kao zapovjedna mjesta divizionara i bitnica.

Nedostatci bunkera ovog tipa uključuju slabu otpornost na vodu u podrumskoj etaži, prevelik otvor toparnice te ograničenu učinkovitost maskiranja na ravničarskom terenu. Unatoč tim ograničenjima, bunker su pružali adekvatnu zaštitu od streljačke, minobacačke i topničke vatre, ali i od manjih avionskih bombi i raketa.

Tlocrt podrumske etaže protutenkovskog bunkera
(Vladimir Šubić, 2013.)

U slučaju napada primarni cilj topa ZiS-3 bio bi sovjetski tenk T-34, jedan od najefikasnijih tenkova Drugog svjetskog rata. Tenk kao borbeno sredstvo integrira vatrenu moć, zaštitu i pokretljivost dok je bunker statičan i stoga se može smatrati *tenkom za siromašne*. U dvobojima između tenkova i bunkera uspjeh bi ovisio o nizu taktičko-tehničkih čimbenika, a često i o slučajnoj ratnoj sreći.

76 mm M43 (s)

Top ZiS-3 (Imenik artiljerijskih sredstava, 1986.)

Temeljne taktičko-tehničke karakteristike topa ZiS-3

(ruski: *Zavod imeni Stalina*)

Kalibar: 76,2 mm

Težina: 1.116 kg

Maksimalni domet: 13.290 m

Brisani domet (najefikasnije PT djelovanje): 500 – 900 m (ovisno o vrsti zrna)

Probojnost: 90 mm na 100 m

Brzina paljbe: do 25 hitaca u minuti

Posada: 7 vojnika (u bunkeru 4)

Pokretljivost: vučna (m/v)

Ovaj top, razvijen tijekom Drugog svjetskog rata, bio je namijenjen topničkoj podršci i protutenkovskoj borbi na razini divizije. Njegova kvaliteta potvrđena je činjenicom da su sve zarobljene topove Nijemci uključili u svoje naoružanje pod oznakom Pak 36 (r). Na početku Domovinskog rata, JNA je raspolagala s 800 komada ovog oružja, a tijekom ratnih godina koristile su ga sve zaraćene strane.

Toparnica teškog protutenkovskog bunkera br. 9

Unutrašnjost toparnice teškog protutenkovskog bunkera br. 17

Evidencija uređenja teritorija⁴

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 1

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Resnik

Opis: 120 m istočno od crkve Uznesenja BDM pored lokalne prometnice Resnik - Ivanja Reka

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: 2,4 m

Način prikrivanja: izvorno maskiran kućom od opeka (srušena)

Osnovni pravac djelovanja: 90°

POSTOJEĆE STANJE

Smješten u voćnjaku. Oblik zemljanog humka. Promjer iznosi približno 10 m. Ulaz djelomice prekriven armiranobetonskim pločama i zemljom, a toparnica zemljom. Podrumski etaža poplavljena vodom, a po gornjoj etaži nasut građevinski otpad. Danas je bunker u funkciji kokošinjca.

OSTALE NAPOMENE

80 m sjeverozapadno nalazio se fortifikacijski objekt istog tipa (br. 2) koji je srušen. Tijekom Domovinskog rata bunker je služio kao sklonište.

FOTODOKUMENTACIJA

⁴ Formulari za evidenciju uređenja teritorija ne predstavljaju izvorne dokumente, već su izrađeni na temelju saznanja, s ciljem da u što većoj mjeri odražavaju njihov oblik i sadržaj.

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 3

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Resnik

Opis: 160 m zapadno od Vuger potoka uz
Slavonsku aveniju

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: 2,4 m

Način prikrivanja: izvorno maskiran kućom od opeka (srušena)

Osnovni pravac djelovanja: 90°

POSTOJEĆE STANJE

Oblik zemljanog humka čija visina iznosi približno
3 m.

Ulaz i toparnica zatvoreni armiranobetonskim pločama
te zatrpani zemljom.

OSTALE NAPOMENE

Do 1980-ih maskiran kućom od opeka.

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 4

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Sesevetska Sopnica

Opis: u šikari južno od zadnjih stambenih objekata u Sesevetskoj Sopnici te 200 m zapadno od potoka Vuger

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: 4,3 m

Način prikrivanja: zemljani humak

Osnovni pravac djelovanja: 90°

POSTOJEĆE STANJE

Ulaz djelomično zatvoren armiranobetonskim pločama, a toparnica zazidana zidom od opeke.

Podrumski etaža u potpunosti potopljena vodom.

OSTALE NAPOMENE

Naknadno postavljena drveno-limena vrata.

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 5

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Sesevetska Sopnica

Opis: u južnom dijelu Sesevetske Sopnice između potoka Vuger i Sopničke ulice

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: 3,6 m

Način prikrivanja: djelomice prekriven zemljanom humkom

Osnovni pravac djelovanja: 57°

POSTOJEĆE STANJE

Na ulazu postavljena željezna rešetkasta vrata. Toparnica zatvorena armiranobetonskim pločama i zatrpana zemljom. Gornja etaža u funkciji spremišta. Podrumski etaža u potpunosti potopljena vodom. Visina zemljanog humka iznosi približno 3,5 m.

OSTALE NAPOMENE

Ulaz naknadno prekriven drvenim pločama, zaključan lokotom, a ključ se nalazi kod građanina iz obližnjeg stambenog objekta.

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 6

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Sesvete

Opis: 100 m zapadno od Kelekove ul., iza nekadašnje Rabusove staje za rogato blago u kojoj su danas smješteni ugostiteljski objekti (Stari Zagreb, Ivić)

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: /

Način prikrivanja: izvorno maskiran kućom od opeka (srušena)

Osnovni pravac djelovanja: 140°

POSTOJEĆE STANJE

Smješten unutar vanjskog ograđenog spremišta. Promjer bunkera iznosi približno 10 m. Toparnica i ulaz zazidani probeton blokovima. Bunker je djelomično oštećen pokušajima rušenja. Vidljivo armaturno željezo - šipke \varnothing 10 i 18 mm.

OSTALE NAPOMENE

Naknadno je s istočne i južne strane bunker ograđen ogradom od opeka kako ne bi narušavao okolni prostor.

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 7

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Šesvete

Opis: na livadi 20 m istočno od Kelekove ulice, preko puta nekadašnje Rabusove staje za rogato blago u kojoj su danas smješteni ugostitelj. objekti (Stari Zagreb, Ivić)

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: /

Način prikrivanja: izvorno maskiran kućom od opeka (srušena)

Osnovni pravac djelovanja: 50°

POSTOJEĆE STANJE

Promjer bunkera iznosi 10 m. Na ulazu se nalaze željezna rešetkasta vrata zatvorena lokotom, a ispred ulaza drenažni šaht prekriven željeznom rešetkom. Toparnica djelomice zaklonjena šutom i građevinskim otpadom. Vidljivi ostaci temelja kuće kojom je bio maskiran. Na krovu vidljiv odzračnik s limenom kapom.

OSTALE NAPOMENE

Za vrijeme Domovinskog rata služio kao sklonište okolnom stanovništvu.

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 8

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Sesevete

Opis: smješten unutar mesoprerađivačkog kompleksa Sljeme, između portirnice i transformatorske zgrade odnosno nove hladnjače

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: /

Način prikrivanja: izvorno maskiran kućom od opeka (srušena)

Osnovni pravac djelovanja: 110°

POSTOJEĆE STANJE

Oblik zemljanog humka. Na ulazu stoje željezna rešetkasta vrata, dok je toparnica prekrivena zemljom. Podrumska etaža u potpunosti suha. Dvoja željezna hermetička vrata nalaze se u obje donje prostorije koje su opremljene s četiri sklopiva željezno-drvena kreveta, rezervoarom za vodu, crpkom i filterom za zrak. Nad otvorom stepništa nalaze se željezne rešetke. Na vrhu bunkera nalazi se limena cijev za zrak. Ispod zemljanog pokrova krova bunkera vidljiva dva reda opeke.

OSTALE NAPOMENE

Zarastao šikarom, ispred ulaza naknadno sazidana dva zida.

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 9

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Sesevete

Opis: u neposrednoj blizini željezničko-cestovnog prijelaza koji vodi prema sesvetskom sajmištu

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: /

Način prikrivanja: izvorno maskiran kućom od opeka (srušena)

Osnovni pravac djelovanja: 90°

POSTOJEĆE STANJE

Na ulazu željezna rešetkasta vrata, toparnica djelomice prekrivena zemljom i komadima zida od urušene maskirne kuće. Podrumski etaža potopljena. Otvor za zrak bez cijevi.

OSTALE NAPOMENE

Vidljivi ostaci temelja kuće kojom je bio maskiran. U gornjoj etaži nagomilano smeće.

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 11

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Sesevete

Opis: smješten u Vrbovečkoj ulici u Gajišću,
180 m istočno od Varaždinske ceste

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: /

Način prikrivanja: izvorno maskiran kućom od opeka (srušena)

Osnovni pravac djelovanja: 25°

POSTOJEĆE STANJE

Gornja etaža bunkera srušena zbog izgradnje privatne garaže, a podrumaska etaža sa stepeništem sačuvana u svrhu daljnjeg korištenja. Na samoj lokaciji pronađene čelične armaturne šipke \varnothing 12 mm.

OSTALE NAPOMENE

Bunker je udaljen 100 m istočno od srušenog bunkera istog tipa (br. 10)

FOTODOKUMENTACIJA

Google Maps, kolovoz 2011.

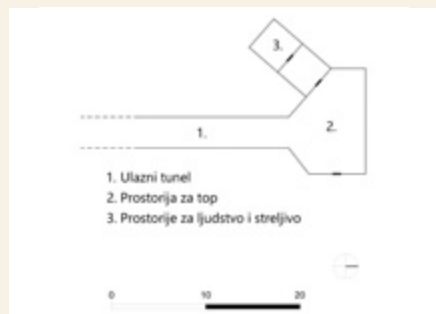

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 13Tip fortifikacijskog objekta: **TOPNIČKO-ZAPOVJEDNI BUNKER****LOKACIJA**Naselje: **Sesvete**Opis: **sjeverno od OŠ Luka na istočnim padinama
Badelovog brijega****POSEBNOSTI OBJEKTA**Dužina ulaznog tunela: **16 m**Način prikrivanja: **ukopan u padinu brijega**Osnovni pravac djelovanja: **80°**

POSTOJEĆE STANJE Ulazni tunel i prostorija za top djelomično su srušeni i pregrađeni tijekom izgradnje stambenog objekta prije otprilike 20 godina. Bunker je prenamijenjen u vinski podrum, a sve njegove prostorije nalaze se na istoj razini. Nedostaju dvojica hermetička čelična vrata, četiri sklopiva željezno-drvena kreveta, rezervoar za vodu, te crpka i filter za zrak.

OSTALE NAPOMENE

Po svemu sudeći, ulazni tunel bio je predviđen za smještaj zapovjedništva topničkog divizijuna.

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 14

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Sesvete

Opis: 260 m zapadno od Vuger potoka pokraj rasadnika
u šumi Divjači

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: 13,7 m

Način prikrivanja: zemljani humak

Osnovni pravac djelovanja: 45°

POSTOJEĆE STANJE

Veći dio ulaza zatvoren je armiranobetonskim pločama, a toparnica zidom od opeka na kojem postoji otvor. U ulaznom tunelu nalazi se drenažni šaht, a željezna rešetkasta vrata nedostaju. Podrumska potpuno suha etaža sadrži četiri sklopiva željezno-drvena kreveta te ručnu crpku za zrak. Na prostorijama podrumske etaže nalaze se dvojica željezna hermetička vrata.

OSTALE NAPOMENE Ispred ulaza vidljiv je drenažni jarak s vanjskim drenažnim šahtom u kojem se nalaze željezne ljestve. U blizini bunkera na južnoj strani uočljiv je zemljani humak, moguće lažni bunker.

FOTODOKUMENTACIJA

Teški protutenkovski bunker (br. 14.) detaljno je dokumentiran metodom 3D laserskog skeniranja. Posebnost ovog bunkera je dužina njegovog ulaznog tunela koja iznosi približno 14 m te potpuno suha podrumaska etaža. Skeniranjem su prikupljeni obilni prostorni podatci u obliku oblaka točaka (eng. *point cloud*), pri čemu je svaka točka precizno određena u prostoru. Digitalnom obradom izrađeni su animacija i 3D model bunkera, pružajući točan prikaz njegove strukture te omogućujući neograničene perspektive i analize.

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 15

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Dobrodol

Opis: krajnji sjeverni rub šume Mokrica, na blagom uzvišenju 650 m južno od starog groblja Markovo Polje

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: 4,9 m

Način prikrivanja: zemljani humak

Osnovni pravac djelovanja: 35°

POSTOJEĆE STANJE

Ulaz djelomično zatvoren armiranobetonskim pločama, a toparnica u potpunosti. U ulaznom tunelu nalazi se drenažni šaht potopljen vodom.

OSTALE NAPOMENE

Podrumska etaža potopljena

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 16

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Markovo Polje

Opis: u šikari pored ograde starog dijela groblja
Markovo Polje

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: /

Način prikrivanja: zemljani humak

Osnovni pravac djelovanja: 122°

POSTOJEĆE STANJE

Ulaz djelomično prekriven armiranobetonskim pločama, dočim je toparnica otvorena. Na ulazu se nalazi drenažni šaht i željezna rešetkasta vrata.

U donjoj poplavljenoj etaži vidi se rezervoar za vodu s poklopcem.

OSTALE NAPOMENE

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 17

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Đurdekovec

Opis: istočno od groblja Markovo Polje,
u južnom dijelu šume Topolje

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: 14,3 m

Način prikrivanja: prekriven zemljom

Osnovni pravac djelovanja: 35°

POSTOJEĆE STANJE

Objekt je dobro očuvan, a do topničke komore vodi blago nagnut tunel. Ispred ulaza u topničku komoru nalazi se drenažni šaht bez željezne rešetke. Prostorije namijenjene smještaju streljiva i ljudstva nalaze se na istoj razini kao i topnička komora. Na ulazima u te prostorije nedostaju vrata, dok u njihovoj unutrašnjosti nema ručne zračne crpke, rezervoara za vodu i kreveta.

OSTALE NAPOMENE

Ulaz i topornica zatvoreni su armiranobetonskim pločama.

FOTODOKUMENTACIJA

FORTIFIKACIJSKI OBJEKT BR. 18

Tip fortifikacijskog objekta: TEŠKI PROTUTENKOVSKI BUNKER

LOKACIJA

Naselje: Popovec

Opis: na padini uz Vugrovečku cestu, između naselja Popovec i groblja Markovo Polje

POSEBNOSTI OBJEKTA

Dužina ulaznog tunela: 18,4 m

Način prikrivanja: prekriven zemljom

Osnovni pravac djelovanja: 80°

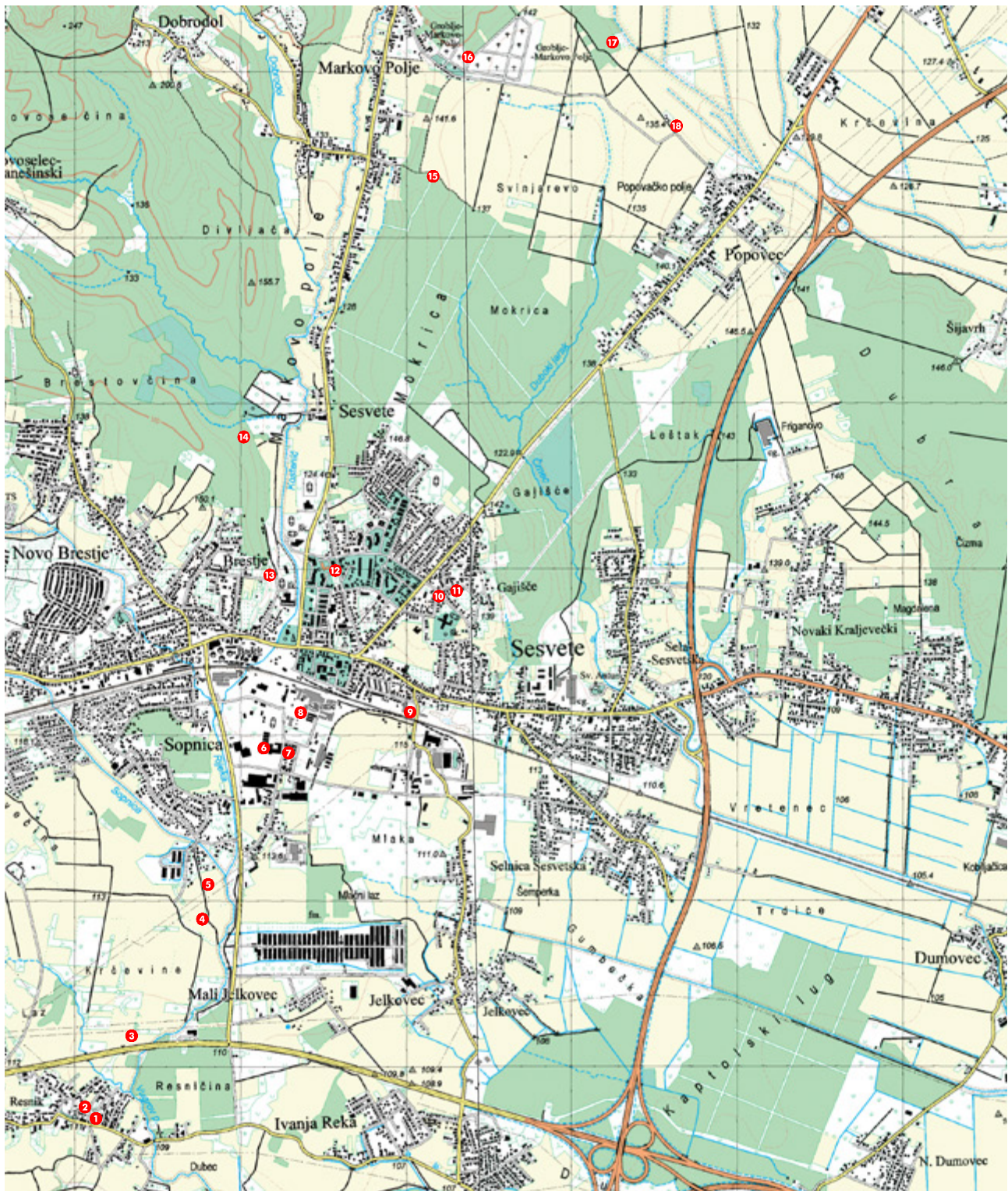
POSTOJEĆE STANJE Objekt je dobro očuvan. Nakon silazne rampe, duljine 3,4 m, nalaze se rešetkasta željezna vrata. Do topničke komore vodi blago zakrivljen i padajući tunel duljine 15 m. Ispred ulaza u topničku komoru smješten je drenažni šaht sa željeznom rešetkom. Prostorije za smještaj streljiva i ljudstva nalaze se na istoj razini kao i topnička komora. Na ulazima u te prostorije postavljena su dvojna hermetička čelična vrata. U prostoriji za ljudstvo nalaze se četiri viseća željezna kreveta i ručna crpka za zrak, dok se u prostoriji za streljivo nalazi rezervoar za vodu kapaciteta 200 litara.

OSTALE NAPOMENE

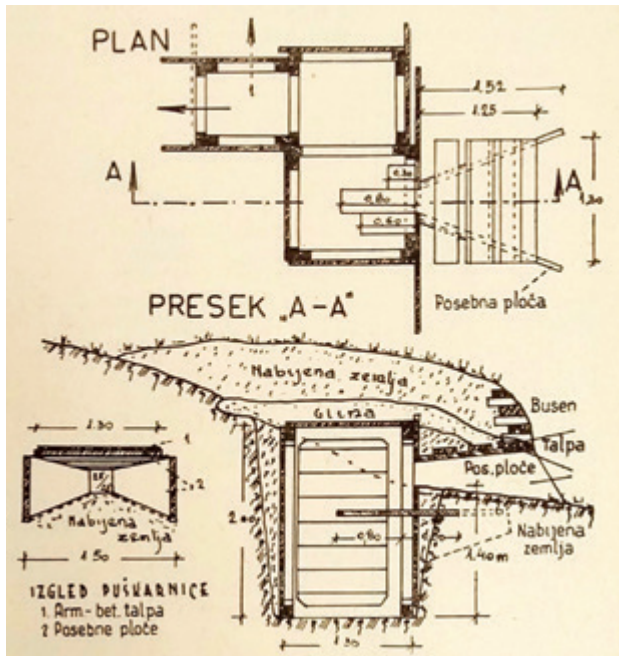
Izvršno je uklopljen u konfiguraciju terena, bez istaknutog humka.

FOTODOKUMENTACIJA

Razmještaj teških protutenkovskih bunkera (TK 25, 2012.)

Presjek i tlocrt lakog strojničkog bunkera od PAB elemenata (Vangel Laškoski, 1954.)

Laki strojnički bunker (Markovo Polje)

Laki strojnički bunkeri

Laki strojnički bunkeri predstavljaju polustalne fortifikacijske objekte koji su zamijenili prethodne drveno-zemljane konstrukcije. Njihova izgradnja započela je 1952. godine kao dio *Sesvetuskog obrambenog pojasa*. Primarna funkcija ovih bunkera bila je pružanje zaštite teškim protutenkovskim bunkerima te sprečavanje prodora neprijateljskog pješništva u dubinu obrambenog položaja. Na sesvetuskom području evidentirano je sedamnaest takvih lakih bunkera, iako bi njihov broj, prema osnovnim taktičkim zahtjevima, trebao biti znatno veći. Kasniji intenzivni građevinski radovi doveli su do smanjenja ukupnog broja ovih objekata.

Laki bunkeri izrađeni su od prijenosnih armiranobeton-skih (PAB) elemenata čija je primjena omogućila jednostavniju i bržu izgradnju, znatno dužu trajnost te poboljšanu zaštitu u usporedbi s drveno-zemljanim bunkerima. PAB elementi izrađivani su u tri osnovna oblika: ploče te mali i veliki okviri.

Kombinacijom ovih triju elemenata i njihovim povezivanjem čeličnim klinovima i vijcima bilo je moguće konstruirati različite tipove lakih strojničkih bunkera, uključujući one s jednom ili više puškarica, kao i skloništa, zapovjedna mjesta, rovove, motrilačke postaje i druge slične objekte.

Svi bunkeri na području SOP-a imaju samo jednu puškaricu.

Laki strojnički bunker nakon uklanjanja zemlje i kamenja (Markovo Polje)

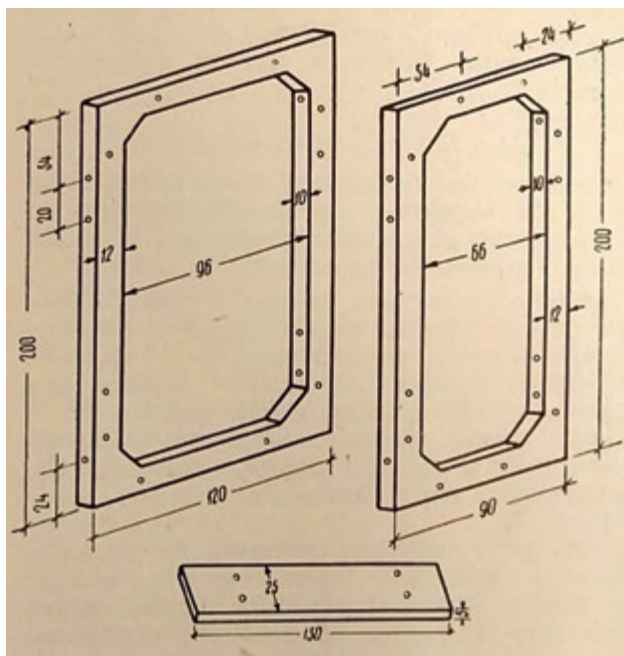
Ulaz lakog strojničkog bunkera (Resnički gaj)

Kasnije su uvedeni i dodatni elementi, uključujući ploče od prešanih drvenih vlakana i cementnog mlijeka, poznate kao taolit ploče. Ovi elementi imali su za cilj olakšati izradu puškarnica i smanjiti odbijanje zrna. Međutim, ovi novi elementi nisu integrirani u lake strojničke bunkere na području Sesveta.

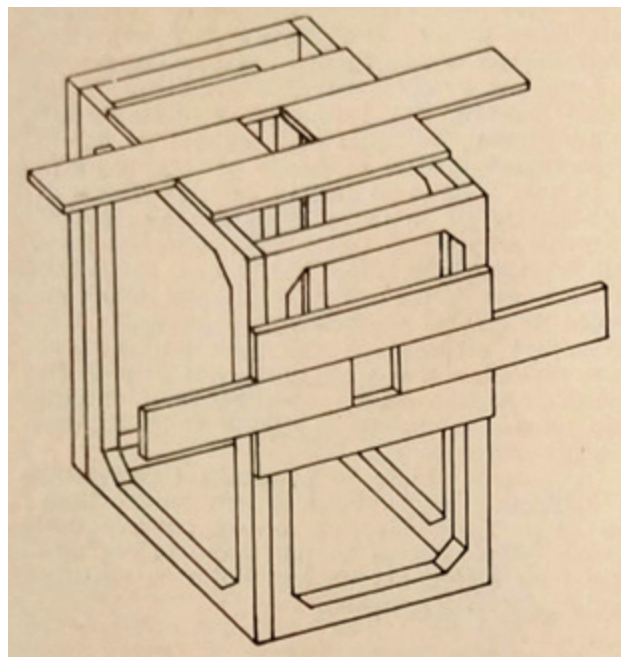
Lake strojničke bunkere od PAB elemenata izrađivala je desetina vojnika za deset sati. Nakon iskopa zemlje i postavljanja PAB elemenata, bunker je prekriven zemljom minimalne debljine od 80 cm u obliku humka radi zaštite i maskiranja. Kako bi se povećala zaštita, u zemljanu pokrivku iznad bunkera ugrađivan je sloj kamenja. Kameni materijal dovožen je iz kamenoloma Vukov dol, smještenog sjeverno od Kašine. Na ulazni otvor postavljana su drvena vrata, a ponekad i željezne rešetke. Kada bunker nisu bili u funkciji, otvori su zatvarani armiranobetonskim pločama i dodatno prekriveni zemljom.

U izvanrednim situacijama, bunker je mogao primiti cijeli strojnički odjel od pet vojnika. Međutim, u uobičajenim uvjetima, unutar bunkera obično su djelovala samo dva vojnika (ciljač strojnice i njegov pomoćnik). Preostala tri vojnika pružala su zaštitu bunkeru iz rovova i zaklona u njegovoj blizini.

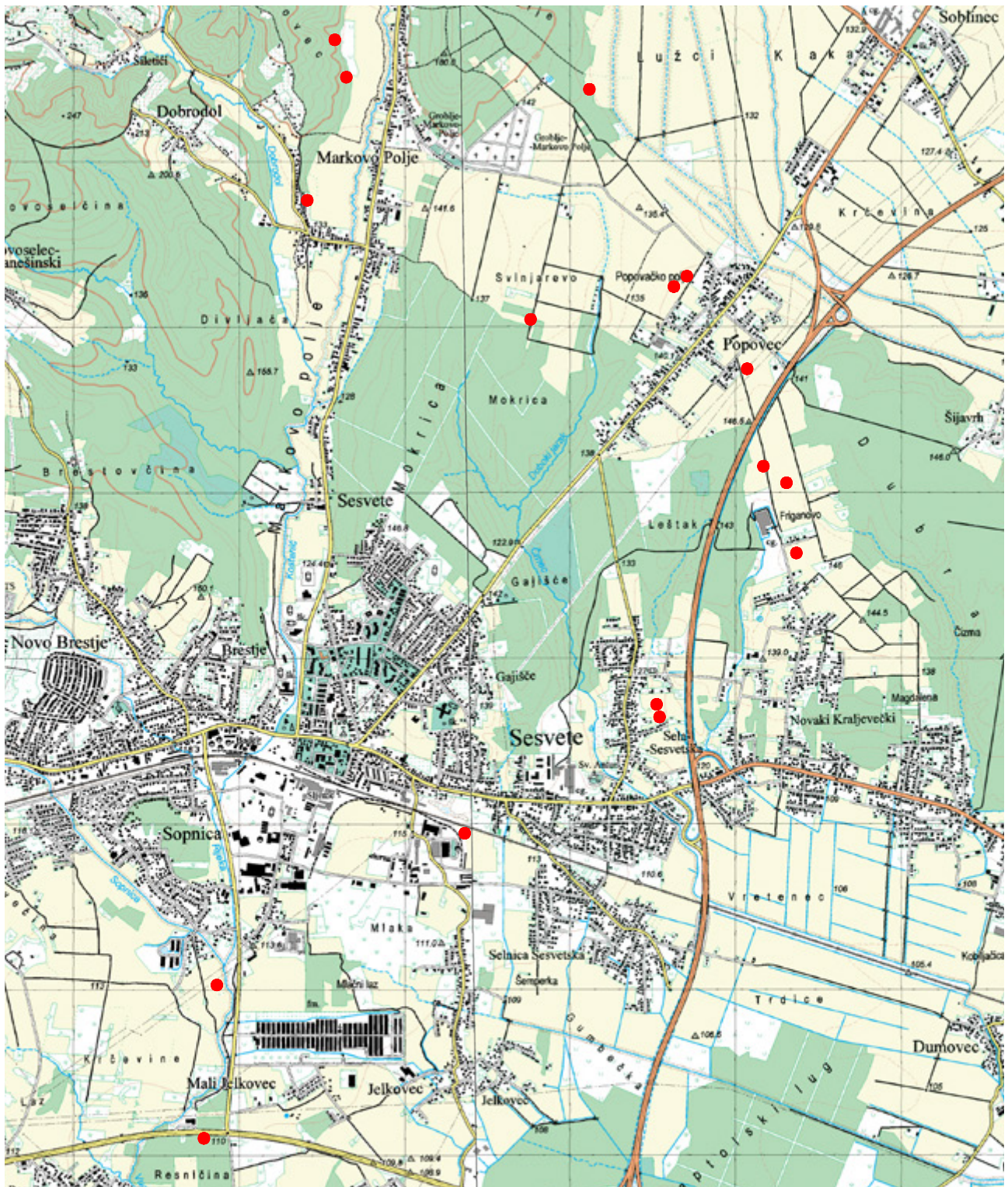
Tijekom 50-ih godina 20. stoljeća za naoružavanje ovih bunkera korišteni su različiti modeli strojnice uključujući MG 34, MG 42, M 53 i PM M1910.

Prijenosni armiranobetonski (PAB) elementi
(Vangel Laškoski, 1954.)

Sastavljanje PAB elemenata
(Vangel Laškoski, 1954.)

Razmještaj lakih strojničkih bunkera (TK 25, 2012.)

Blokhausi

U šumi sjeverno od Badelova brijega nalaze se tri dvo-katna bunkera, tzv. blokhausi (njem. *Blockhaus*) iz Drugog svjetskog rata, sagrađeni prije ili tijekom 1943. godine. Ovi zidani bunkeri, čiji oblik nalikuje kulama, služili su kao zaštita za četiri rezervoara za avionsko gorivo i pomoćne objekte koji su izgrađeni još u Kraljevini Jugoslaviji za potrebe zračne luke na Borongaju.

Blokhaus sjeverno od Badelova brijega, 2024.

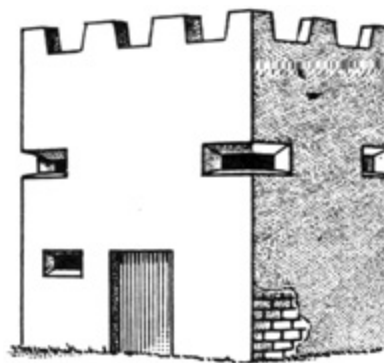

Razmještaj blokhausu na aerofotogrametrijskoj snimci (Državna geodetska uprava, 1959.)

Sasvim je sigurno da su blokhausi bili integrirani u *Sesvetski obrambeni pojas*. Služili su kao motrilačke postaje za nadzor bojišnice i zračnog prostora te kao pomoćni objekti za smještaj vojnika i logističke potrebe.

Blokhausi su izgrađeni od cigle, s armiranobetonskim međukatnim konstrukcijama. Prizemlje i katovi bili su povezani drvenim stepeništima, koja danas nedostaju.

Posadu svakog bunkera činila je ojačana pješaka desetina sastavljena od 12 do 15 vojnika. Vatreno djelovanje ostvarivalo se kroz puškarnice na zidovima i u kutovima bunkera kao i s kruništa na vrhu objekta. Sustav bunkera bio je aktivan tijekom Drugog svjetskog rata o čemu svjedoči i događaj iz listopada 1943. godine.

Shematski prikaz blokhausa (Vojna enciklopedija, 1970.)

1945
1985

Napad na benzinske rezervoare u Sesvetama

kušalo pregovarati da se predaju što, međutim, nije uspjelo. Isto tako se nije uspjelo minirati rezervoare. Domobranski oficiri pokušali su pregovore iskoristiti za dovlačenje pojačanja i opkoljavanja našeg Odreda. Pošto je primijećeno da nalazi njemačka motorizacija s tenkovima, komandant Odreda Došen dao je naređenje za povlačenje.

Ministarstvo domobranstva NDH zabilježilo je ovu akciju Zagrebačkog odreda u svojem "dnevnom izvješću" broj 304, od 31. X 1943. godine u kojem piše:

"30. 10. 1943. u 19,30 sati partizani su napali benzinske cisterne kod Sesveta. Straža je djelomično raspršena a 12 domobrana je zarobljeno. Upućeno pojačanje preuzelo je osiguranje cisterni. Cisterne neoštećene."

O ovoj akciji svoja sjećanja iznio je i Mato Brezovečki. O tome on kaže:

"Mi smo ovaj napad na domobransku stražu na bunkerima kod benzinskih cisterni u Sesvetama izveli u prvi mrak. Za mene je to bio jedan karakterističan napad u ono vrijeme i način razoružavanja domobrana. Naime, mi smo s nekim domobranom tamo imali vezu i on nam je dao znakove raspoznavanja. Prvi bunker napali smo i posadu razoružali gotovo bez pucnjave. Domobrane smo zarobili i započeli pregovore o predaji s posadom ostalih i glavnog bunkera, u

kojem su bili oficiri. Oni se nisu htjeli odmah predati nego su se zatvorili u bunker pozivajući nas da dođemo u bunker k njima na pregovore. Na to smo se i mi malo zbunili, jer smo mi njih pozivali da izađu iz bunkera jer su opkoljeni i da se trebaju predati. Tada je – sjećam se – neki domobranski poručnik izašao van i pozvao da netko od nas rukovodilaca dođe u bunker radi pregovora. Kako tu trenutno nije bilo Gupca određen sam ja. Pošao sam k njima u bunker na pregovore, jasno, bez oružja. Kad sam došao u krug zgrade, iza bunkera, oko mene sakupili su se domobrani, znatizeljni kako izgleda partizan. Većina tih domobrana bili su avijatičari, zagrebački radnici, i željeli su sa mnom razgovarati, premda je među njima bilo i onih koji su na partizane gledali s nepovjerenjem i mislili da ćemo ih pobiti ako se predaju. Ja sam s njima vodio pregovore u ime Zagrebačkog odreda i tumačio im da su cijele Sesvete opkoljene, da ćemo minirati i zapaliti rezervoare i da se oni trebaju predati i spasiti živote. Moram reći da mi je u toku pregovora domobranski poručnik dao podatke o svom kompletnom naoružanju-puškama, mitraljezima i ostaloj ratnoj spremi. I kad sam te pregovore završio domobranski poručnik me upitao da li sam ja odgovorni rukovodilac i da li ima netko stariji po činu

od mene. Ja sam mu rekao da ima još starijih od mene. Na to smo izašli da te starije pozovemo. Kad sam izašao od naših nigdje nikoga više nije bilo. Naime, ona jedinica koja je u zasjedi u Retkovcu – nama držala osiguranje od Zagreba – zapucala je na jednu njemačku kolonu koja je nailazila iz Zagreba. Njemačka je kolona otvorila vatru na našu zasjedu, a naši borci koji su bili gore, kod osvojenog bunkera, i oni koji su se pripremali za napad na glavnu zgradu posade, mislili su da iz Zagreba ide velika neprijateljska kolona pa su se povukli a ja sam na pregovorima ostao sam. Kad smo poručnik i ja izašli iz glavne zgrade bunkera i kad smo vidjeli da nikoga od partizana tu više nema, stado gledati on mene, a gledam i ja njega. On se na to okrene i ode u svoju bazu. Mogli su me zarobiti jer sam ostao sam bez oružja.

Nakon toga ja se uputil sam prema prvom bunkeru. 'Svjetski mesci' fjuču oko mene. Tamo nije više bilo nikoga. Pogledam i u travu vidim tragove kako vode dublje u šumu. Pođem po tragovima i naiđem na naše borce koji su u šumi prebrojavali zarobljeni plijen, tj. puške, mitraljeze i municiju. Tu je bilo zarobljeno oko 12 domobrana koje smo povel sa sobom u Blagušu i potom pustili kućama. Prije toga smo ih svukli jer su nam trebala vojnička odijela."

Sesvetske novine, god. XVII, br. 166, 1985.

Mogući scenarij cjelovitog ustroja Sesevetskog obrambenog pojasa (SOP)

Ako usporedimo sustav bunkera s fosilom nepoznate životinje, očigledno je da smo identificirali samo kostur dok su specifične karakteristike ostale nepoznate. Ograničen pristup relevantnim dokumentima, koji se najvećim dijelom nalaze u Vojnom arhivu Ministarstva obrane Srbije u Beogradu i Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, otežao je preciznu rekonstrukciju izgleda cjelokupnog obrambenog pojasa u njegovoj punoj funkcionalnosti. Kako bi sesvetska *Maginotova linija* izgledala da je stavljena u punu funkciju, pokušat ćemo odgovoriti putem hipotetičkog scenarija temeljenog na dostupnim vojno-stručnim podacima uz određenu dozu spekulacije.

Protutenkovski topnički divizijun nalazi se u stanju najviše bojne pripravnosti. Po zaprimanju zapovijedi odmah se prebacuje u zonu obrane gdje postrojbe zaposjedaju fortifikacijske i druge objekte te ih pripremaju za obranu i vatreno djelovanje. Zapovjedništvo divizijuna smješta se u armiranobetonski bunker u središtu SOP-a, a bitnice zaposjedaju teške protutenkovske bunkere prema unaprijed razrađenom planu. Istodobno se uspostavlja sustav veze unutar postrojbe i prema zapovjedništvu, baš kao i prema susjednim jedinicama. Ako prethodno nisu pripremljeni, grade se dodatni objekti za smještaj i vatreno djelovanje: skloništa, zemunice, zapovjedna mjesta, rovovi i druge nužne strukture. Uz to, provode se sve potrebne mjere i postupci za uspostavu učinkovitih obavještajnih, protuobavještajnih, protudiverzantskih, protuzračnih, logističkih i drugih sigurnosnih sustava.

Sasvim je sigurno da bi, osim protutenkovskog topničkog divizijuna, istočni ulaz u grad Zagreb branile i snage barem jedne pješačke divizije. Dvije brigade te divizije bile bi raspoređene na prednjem dijelu obrane, dok bi treća brigada bila smještena u pozadini kao pričuvna snaga. Ostale postrojbe divizije, uključujući topništvo, protuavionske jedinice, inženjeriju i druge, bile bi raspoređene unutar zone obrane divizije. Unutar tog rasporeda, zaštićen teškim protutenkovskim bunkerima, djelovao bi i spomenuti protutenkovski topnički divizijun. Lake strojničke bunkere od prijenosnih armiranobetonskih (PAB) elemenata zauzele bi strojničke posade posebno određenih pješačkih postrojbi.

Podršku ovim snagama pružalo bi armijsko teško topništvo, protuzračne i tenkovske postrojbe vojne oblasti, a prema potrebi i zrakoplovstvo.

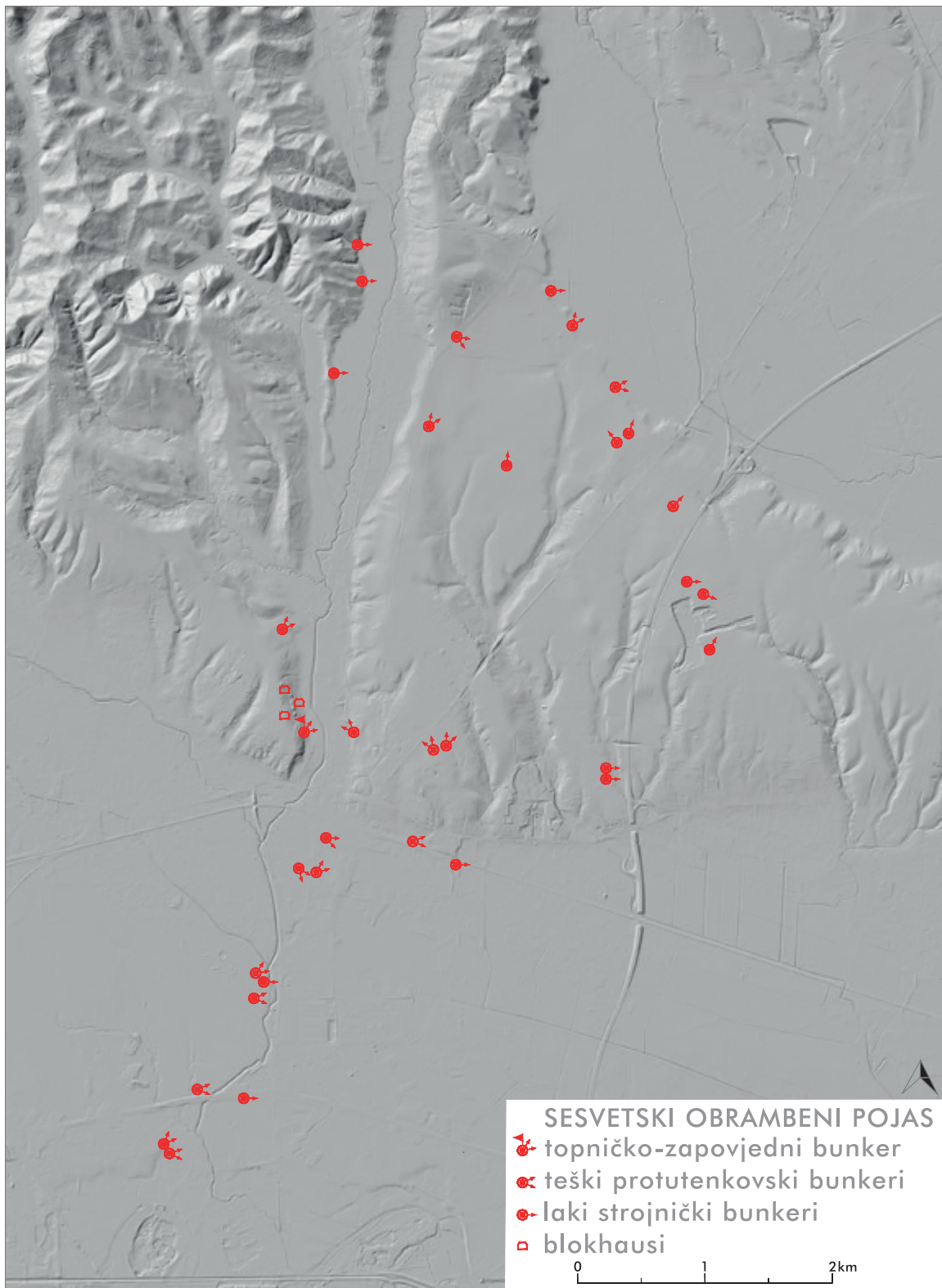
Paralelno s uređenjem vatrenih položaja, zaklona i drugih fortifikacijskih objekata, sve postrojbe, posebice inženjerijske, odmah bi započele s postavljanjem protupješačkih i protutenkovskih zapreka (žičane prepreke, protutenkovski ježevi, betonski tetraedri, minska polja, dirigitane mine, protutenkovski rovovi i dr.). Također bi se poduzele pripreme za rušenje svih ključnih objekata, posebice komunikacijskih, kako bi se usporilo napredovanje neprijatelja.

Sesevetska 'Maginotova linija', sa svojim slojevitim pristupom i sveobuhvatnom integracijom različitih rodova vojske, predstavljala bi složen i kompleksan obrambeni sustav u kojemu su bunkeri samo jedan, ali izuzetno važan dio.

Uz takvu pripremu, snage za obranu Seseveta i Zagreba bile bi spremne za susret s neprijateljskim postrojbama ukoliko bi one uspjele probiti sve obrambene linije od državne granice do našeg područja.

Kako bi sukob ovih suprotstavljenih vojski stvarno izgledao, kao primjer može poslužiti aktualni rat u Ukrajini, gdje su borbena sredstva modernija i učinkovitija, dok uloga napadača ostaje nepromijenjena.

Kartografski prikaz razmještaja bunkera Sesevetskog obrambenog pojasa (SOP), temeljen na terenskim istraživanjima provedenima 2023. i 2024. godine (digitalni model reljefa, 2012.) ►

Topnička oprema iz razdoblja Hladnog rata

1. Periskop izvidnički TR (SSSR, 1945.)
2. Periskop topničke busole (SSSR, 1945.)
3. Kvadrant M1 (SAD, Drugi svjetski rat)
4. Kvadrant M50 (FNR Jugoslavija, 1950.)
5. Topnički durbin AST s priborom
(SSSR, Drugi svjetski rat)
6. Topnički durbin M65 (SAD, 1944.)
7. Dalekozor *Lumar* (Njemačka, Drugi svjetski rat)
8. Topnička busola s priborom za osvjetljenje
(SAD, Drugi svjetski rat)
9. Čahure granata za top 76 mm M42, ZIS-3
(SSSR, 1948. – 1949.)
10. Vojno-stručna literatura:
 - Poznavanje i održavanje optičkih instrumenata zemaljske artiljerije* (FNR Jugoslavija, 1960.)
 - Priručnik tehničkog minimuma iz artiljerije*
(FNR Jugoslavija, 1947.)
 - Savremeno oružje sa kumulativnim dejstvom*
(FNR Jugoslavija, 1951.)

ZBIRKA IVAN PAVIČIĆ

Vojna oprema JA/JNA iz vremena izgradnje *Sesvetskog obrambenog pojasa*

1. Pješačka lopatica (*Zmaj* Zemun, 1948.) s kožnom navlakom (FNR Jugoslavija, 1947.)
2. Škare za žicu (SSSR, 1947.)
3. Platnena vojnička torbica (FNR Jugoslavija, 50-e godine 20. st.)
4. Vojne knjižice (FNR Jugoslavija, 50-e godine 20. st.)
5. Platneno-kožni opasač s dvodjelnom torbicom za streljivo (SSSR, Drugi svjetski rat)
6. Vojni nož M51 (FNR Jugoslavija, 50-e godine 20. st.)
7. Prvi zavoji (FNR Jugoslavija, 1945. i 1948.)
8. Puška K98, deaktivirana (Njemačka, Drugi svjetski rat)
9. Bajoneta za pušku K98 (*Carl Eickhorn*, Njemačka, 1943.) s nožnicom (*Richard Abr. Herder*, Njemačka 1938.)
10. Poljski telefon UNA-43 (SSSR, Drugi svjetski rat) s priručnikom *Poljski telefonski aparat* PT-I-49 (FNR Jugoslavija, 1954.)
11. Kožne torbice linijskog telefonista (FL-1 i FL-2) s preklopnim nožem JNA, kombiniranim kliještima i trakom za izolaciju (FNR Jugoslavija, 50-e godine 20. st.)
12. Časnička torbica (SSSR, Drugi svjetski rat) s pravilom *Vojno-obaveštajna služba – izviđanje* (FNR Jugoslavija, 1953.)
13. Futrola za revolver *Nagant* (SSSR, Drugi svjetski rat)
14. Signalna baterijska svjetiljka *Croatia* (FNR Jugoslavija, 50-e g. 20. st.)
15. Dalekozor 6x30 s platneno-kožnom torbicom (SSSR, 1945.)
16. Sredstva za orijentaciju: TK 1:50.000 Zagreb 2 (FNR Jugoslavija, 1955.), kompasi (SSSR, Drugi svjetski rat; FNR Jugoslavija M49 i M52), stožerna ravnala, trokut, kutomjer, povećalo, šestar, olovka, kurvimetar i pravilo *Čitanje karata* (FNR Jugoslavija, 1947.)

ZBIRKA IVAN PAVIČIĆ

Vojna i osobna oprema iz razdoblja sukoba kod blokhausa

1. Vojna torba bolničara s priborom i prvim zavojima (Njemačka, 1943.) i *Naputak za izobrazbu nosioca ranjenika* (NDH, 1943.)
2. Baterijske svjetiljke IPIS (Kraljevina Jugoslavija) i PERTRIX (Njemačka, Drugi svjetski rat)
3. Sredstva za zaštitu od bojnih otrova: maska s kutijom, prašak za dekontaminaciju, zaštitna krema za obuću i naočale za zaštitnu masku (Njemačka, Drugi svjetski rat)
4. Trodijelna torbica za puščano streljivo (Austrija, 1943.)
5. Osobna knjižica pripadnika Hrvatskog domobranstva (NDH, 1942.)
6. Vojni poljski telefon s malom motalicom (Njemačka, 1941. i 1943.)
7. Osobne stvari vojnika: limena (IPIS) i papirnata kutija (*Trebinjac*) za cigarete (NDH), benzinski upaljač (Kraljevina Jugoslavija), igraće karte *Piatnik* (Austrija, 1942.), bočica sa čašicom i usna harmonika (Njemačka, Drugi svjetski rat)
8. Vojni dalekozor *Carl Zeiss Jena 6x30* s bakelitnom kutijom (Njemačka, Drugi svjetski rat)
9. Vojni pribor za orijentaciju: topografska karta 1:50.000 (1943.), kompas *Hap*, kutomjer, kurvimetar, raznobojne pisaljke (Njemačka, Drugi svjetski rat), te kompas *Bezard* (njemačka izvozna inačica za Kraljevinu Jugoslaviju)
10. Časnička torbica *Hermes* (Njemačka, 1937.)
11. Vojni preklopni nož *Solingen* (Njemačka, Drugi svjetski rat)
12. Grijač – kuhalo ESBIT s gorivim tabletama (Njemačka, Drugi svjetski rat)
13. Vojni sklopivi pribor za jelo CFH (Njemačka, 1937.)
14. Vojna čaturica RFI 40 s bakelitnom čašom (Njemačka, Drugi svjetski rat)
15. Pištolj *Walther PP 7,65 mm*, deaktiviran, s njemačkom (1943.) i partizanskom futrolom (Drugi svjetski rat)
16. Pilotske čizme (Njemačka, Drugi svjetski rat)
17. Padobranski nož SMF *Solingen* (Njemačka, Drugi svjetski rat)
18. Vježbovnik za Hrvatsko domobransko pješništvo (NDH, 1942.)
19. Publikacija *Privremena uputa/Priručnik* (ZAVNOH, 1943.)
20. Brošura *Hrvati – junaci iztoka* (NDH, 1943.)

ZBIRKA IVAN PAVIČIĆ

Pogovor

Sesvetska *Maginotova linija* predstavlja jedinstven sustav bunkera iz dvaju vremenskih horizonata – Drugog svjetskog rata i početnog razdoblja Hladnog rata. Unatoč različitim povijesno-političkim okolnostima koje su dovele do njihove izgradnje, ovi objekti i danas svjedoče o važnom geostrateškom položaju Sesveta te nesumnjivo predstavljaju zanimljiv i vrijedan primjer zagrebačke fortifikacijske baštine.

Slojevitim pristupom, pažljivim planiranjem i integracijom različitih rodova vojske, hladnoratovski bunkeri izgrađeni 1950-ih godina na istočnim prilazima Zagrebu trebali su spriječiti moguće napredovanje Sovjeta i njihovih satelita prema središtu grada, što se, srećom, nije dogodilo.

Projektirani su kao dio šireg obrambenog sustava koji je obuhvaćao i druge strateške točke diljem Hrvatske i Jugoslavije, a izgrađeni su primjenom armiranog betona i drugih čvrstih materijala, u skladu s tadašnjim najnaprednijim standardima.

S vremenom, kako su se geopolitičke okolnosti mijenjale, značaj bunkera u Sesvetama počeo je opadati. Tijekom godina mnogi od tih objekata postali su zapušteni, neki su čak i srušeni, dok su drugi ostali skriveni u šumama i poljima, prepušteni zaboravu. Danas sesvetski bunkeri predstavljaju ne samo spomenike jednog turbulentnog razdoblja, već služe i kao podsjetnik da vojna agresija, poput one s kojom se trenutno suočava Ukrajina, može ponovno postati stvarnost.

Ulaz u teški protutankovski bunker br. 17

Unutrašnjost teškog protutenkovskog bunkera br. 18

Summary

Sesvete's *Maginot Line* represents a unique system of bunkers from two historical periods — the Second World War and the early Cold War era. Despite the different historical and political circumstances that led to their construction, these structures still testify to the significant geostrategic position of Sesvete and undoubtedly represent an interesting and valuable example of Zagreb's fortification heritage.

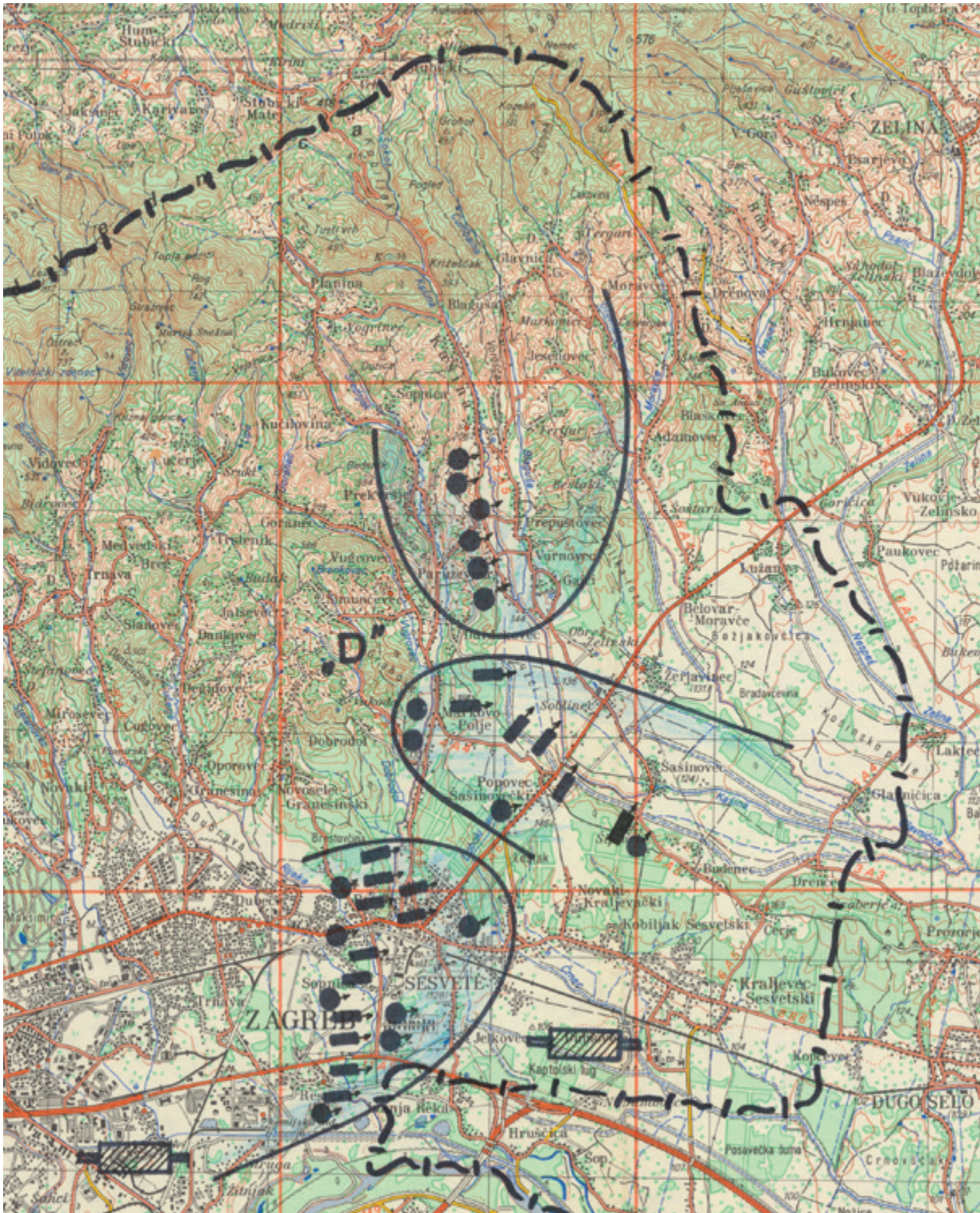
Through a layered approach, careful planning, and the integration of different branches of the military, the Cold War bunkers built in the 1950s on the eastern approaches to Zagreb were intended to prevent a potential Soviet advance, along with their satellite states, toward the city center — an event that, fortunately, never occurred.

They were designed as part of a broader defense system that also included other strategic points across Croatia and Yugoslavia. Constructed using reinforced concrete and other durable materials, they adhered to the most advanced standards of the time.

Over time, as geopolitical circumstances changed, the importance of the bunkers in Sesvete began to decline. Over the years, many of these structures fell into disrepair; some were even demolished, while others remained hidden in forests and fields, left to be forgotten.

Today, the bunkers in Sesvete are not only monuments to a turbulent period but also serve as a reminder that military aggression, like the one Ukraine is currently facing, can once again become a reality.

Appendix

◀ Isječak izvorne karte fortifikacijskih objekata u zoni Komande odbrane grada Zagreba iz 1989. godine (Hrvatski državni arhiv, 2024.)

Prikazani isječak pruža detaljan uvid u fortifikacijske objekte na sesvetskom području te omogućuje usporedbu s kartom razmještaja bunkera izrađenom na temelju terenskih istraživanja provedenih 2023. i 2024. godine. Simboli na ovoj karti su noviji, dok su na prethodnoj karti korišteni simboli koji su odražavali sustav označavanja bunkera koji je bio u upotrebi tijekom razdoblja izgradnje tih objekata, tj. u ranim godinama Hladnog rata. Ova razlika u simbolima ilustrira promjene u metodologiji kartiranja kroz vrijeme.

Literatura i izvori podataka

***, Napad na benzinske rezervoare u Sesvetama, *Sesvetske novine*, XVII, 166, Sesvete, 1985, 2.

***, *Imenik artiljerijskih sredstava*, Beograd, 1986.

Aerofotogrametrijski snimak (1959. godina), Državna geodetska uprava, Zagreb, 2024.

Aralica, T., Benažić, A., Pavičić, I., *Oluja i hrvatska vojna tradicija*, katalog izložbe, Sesvete, 2015.

Banac, I., *Sa Staljinom protiv Tita*, Zagreb, 1990.

Bekić, D., *Jugoslavija u hladnom ratu. Odnosi s velikim silama 1949 – 1955.*, Zagreb, 1988.

Biočić, A., *Stalna fortifikacija danas*, Beograd, 1951.

Bilandžić, D., *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999.

Bjelić, V., Nenadović P., Primedbe na članak 'PAB elementi i njihova upotreba u poljskoj fortifikaciji', *Vojnotehnički glasnik*, 8, Beograd, 1954, 578-580.

Bornecque, R., *Les fortifications des Alpes: De Vauban à Maginot*, Grenoble, 1998.

Cvitanović, Đ., Župna crkva Svih svetih i prepoštova kurija u Sesvetama, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 14, Zagreb, 1990, 161-171.

Čorkalo, I., Neka iskustva pri izradi bunkera od PAB elemenata, *Vojnotehnički glasnik*, 8, Beograd, 1956, 614-616.

Čubra, N., Prostor kao faktor odbrane i zaštite, *Obrana i zaštita*, 4, Beograd, 1972, 58-61.

Digitalni model reljefa (2012. godina), Gradski ured za gospodarstvo, ekološku održivost i strategijsko planiranje, Sektor za strategijske informacije i istraživanja, Zagreb, 2012.

Dobronić, L., *Stari 'vijenac' sela oko Zagreba*, Zagreb, 2003.
Druga vojna izmjera Habsburške Monarhije – Zagrebačka županija, 1867/68. (B IX a 758-4 Section № 4. westliche Colonne № II.), Österreichisches Staatsarchiv – Kriegsarchiv, Beč, 2018.

Fofić, D., Primjena digitalnog modela reljefa (DMR) u otkrivanju arheoloških lokaliteta, *Info*, 31, Zagreb, 2014, 4-8.

Gajer, R., Posjedi Zagrebačkog kaptola oko Zagreba u prvoj polovici 14. st., *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 11 (1), Zagreb, 1978. 5-102.

Gažević, N. (gl. ur.), *Vojna enciklopedija*, 1, Beograd, 1970.

Jakovina, T., *Američki komunistički saveznik. Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države 1945.-1955.*, Zagreb, 2003.

- Jakovina, T., Previšić, M. (ur.), *The Tito-Stalin Split 70 Years After*, Zagreb-Ljubljana, 2020.
- Karta fortifikacijskih objekata u zoni KOGZ, vojna tajna – TK 100 (Zagreb)*, HR-HDA-1212, Stožer Teritorijalne obrane Socijalističke Republike Hrvatske, kutija 7., Zagreb, 1989.
- Klemenc, J., *Archaeologische Karte von Jugoslavien: Blatt Zagreb*, Beograd, 1938.
- Laškoski, V., PAB elementi i njihova upotreba u fortifikaciji, *Vojnotehnički glasnik*, 4, Beograd, 1954, 253-257.
- Latinčić, D., Historical-geographical understanding of the development of settlements and roads in the Southeastern Zagreb Foothills from the 13th to the 16th century, *Studia lexicographica*, 16 (30), Zagreb, 2022, 39-59.
- Magaš, D., *Geografija Hrvatske*, Zadar, 2013.
- Malić, A., Transformacija Seseveta pod utjecajem Zagreba, *Geografski glasnik*, 31 (1), Zagreb, 1969, 143-154.
- Malkoč, I., Geografska znanost i vojna geografija, *Hrvatski geografski glasnik*, 49 (1), Zagreb, 1987, 67-69.
- Miletić, Marko B., *Politika odbrane Jugoslavije (1945-1959)*, Beograd, 2022.
- Nadu, M., *7 stoljeća Seseveta*, katalog izložbe, Sesevete, 1995.
- Pavić, R., *Osnove opće i regionalne političke geografije, geopolitike i geostrategije*, skripta I.-II., Zagreb, 1973.
- Pavić, R., *Regionalna politička geografija i geopolitika: Evropa, I.*, Zagreb, 1974.
- Puhar, D., Sklonište od PAB elemenata za zaštitu od bojnih otrova, *Vojnotehnički glasnik*, 4, Beograd, 1956, 250-255.
- Ratković, B. (gl. ur.), *Vojni leksikon*, Beograd, 1981.
- Regan, K., Geostrateški položaj utjecao na razvoj Prigorja, *EuroCity: putna revija Hrvatskih željeznica*, 59, Zagreb, 2008, 40-42.
- Sokol, V., Prometni pravci utjecali na život toga kraja, *EuroCity: putna revija Hrvatskih željeznica*, 59, Zagreb, 2008, 36-39.
- Šubić, V., *Nacrti teškog protutenkovskog bunkera*, privatna arhiva, Beograd, 2013.
- Topografske karte - TK25 (Zagreb - Istok 4616-4-1-3; Dugo Selo 4616-4-1-4)*, Gradski ured za gospodarstvo, ekološku održivost i strategijsko planiranje, Zagreb, 2012.
- Vujičić, Ž., Nešto o izradi puškarnica kod objekata od PAB elemenata, *Vojnotehnički glasnik*, 8, Beograd, 1957, 615-616.

TRG D. DOMJANIĆA 5, SESVETE, LIPANJ – RUJAN 2024.

STRUČNA KONCEPCIJA IZLOŽBE: Damir Fočić, Ivan Pavičić

LIKOVNI POSTAV: Ivan Pavičić, Tomislav Mrčić

GRAFIČKA PRIPREMA: Mladen Balog, Sonja Grubišić Grozdek

TEHNIČKI POSTAV: Josip Kovačević, Ivan Pavičić, Tomislav Mrčić, Damir Fočić, Rea Drvar

3D VIRTUALNI RAZGLED: Mario Dokša

IZLOŽBA JE OSTVARENA UZ FINANCIJSKU POTPORU

GRADSKOG UREDA ZA KULTURU I CIVILNO DRUŠTVO GRADA ZAGREBA I

MINISTARSTVA KULTURE I MEDIJA RH

TAJNE SESVETSKIH BUNKERA

Sesvetska *Maginitova linija* jedinstven je sustav bunkera nastao tijekom Drugog svjetskog rata i Hladnog rata, koji svjedoči o važnom geostrateškom položaju Sesveta. Dizajnirani kao dio šireg obrambenog sustava, hladnoratovski bunkeri na istočnim prilazima Zagrebu trebali su

spriječiti napredovanje Sovjeta prema gradu. Iako su s vremenom izgubili svoju vojnu važnost, mnogi su sačuvani kao spomenici turbulentnih povijesnih razdoblja i podsjetnici na krhkost mira u svijetu.

Ulazni tunel teškog protutenkovskog bunkera br. 18

